

Inbreng op de internetconsultatie van de Wet op de Defensiegereedheid door de Algemene Federatie van Militair en Burgerpersoneel (AFMP) en de Marechausseevereniging (MARVER).

Het is positief dat Defensie zich inzet om haar grondwettelijke taken te kunnen vervullen. Tegelijkertijd is het van belang dat dit gebeurt binnen de kaders van de democratische rechtsstaat. De voorgestelde Wet op de Defensiegereedheid (WODG) schuift deze kaders op een zorgwekkende manier opzij.

De wet kent een aantal fundamentele tekortkomingen:

- **Uitzonderlijke bevoegdheden zonder noodtoestand:** De WODG kent de minister van Defensie bevoegdheden toe die normaliter alleen gelden in tijden van oorlog of nationale noodtoestand. Dit gebeurt zonder dat sprake is van een formele noodtoestand, en zonder dat het parlement vooraf instemming hoeft te verlenen.
- **Beperkte democratische controle:** In tegenstelling tot bestaande noodwetgeving, waarbij de Tweede Kamer direct kan ingrijpen, ontbreekt bij de WODG een vergelijkbaar mechanisme. Het parlement wordt vaak pas achteraf geïnformeerd.
- **Geen duidelijke afbakening of tijdelijke werking:** De wet bevat geen heldere grenzen of tijdslimieten, wat het risico vergroot op een bestuurscultuur waarin uitzonderingen structureel worden.
- **Bestuurlijke zwakte als argument:** Het feit dat Defensie moeite heeft om binnen bestaande wet- en regelgeving effectief te opereren, mag geen reden zijn om de democratische spelregels te versoepelen. Regels zijn er om macht te begrenzen en legitimiteit te waarborgen.
- **Ingrijpende afwijkingen van arbeidsrechten en medezeggenschap:** De WODG maakt het mogelijk om de volledige Wet Ambtenaren Defensie buiten werking te stellen, inclusief bepalingen over medezeggenschap en vakbonden. Dit ondermijnt decennia aan sociaal overleg en opent de deur naar eenzijdige besluitvorming over de rechtspositie van personeel. Ook de inzet van reservisten kan zonder overleg worden uitgebreid, wat het maatschappelijk draagvlak ondermijnt.

Een krijgsmacht die kracht combineert met rechtsstatelijkheid is niet alleen effectiever, maar ook geloofwaardiger – zowel intern richting personeel als extern richting de samenleving.

Conclusie: De WODG in de huidige vorm moet grondig worden gewijzigd voordat deze als wetsvoorstel aan de Tweede Kamer kan worden voorgelegd. Niet om Defensie te verzwakken, maar om haar te versterken binnen de waarden van onze democratische rechtsstaat.

Concreet hebben we de volgende opmerkingen:

Opmerkingen bij Hoofdstuk 4 van de WODG:

1. Onbeperkte inzet van militaire middelen voor gegevensverzameling

Hoofdstuk 4 van de WODG verleent de minister van Defensie vergaande bevoegdheden om informatie te verzamelen over personen, zonder duidelijke beperkingen of waarborgen. De wet maakt geen onderscheid in de middelen die hiervoor mogen worden ingezet — van gevechtsvliegtuigen en drones tot afluisterapparatuur en onderzeeboten.

Punt van zorg: De proportionaliteit en noodzakelijkheid van deze middelen worden niet onderbouwd. Dit creëert risico's voor de privacy en rechtsbescherming van burgers.

2. Onduidelijke doelbinding bij gegevensverwerking (Artikelen 1.2 en 4.2)

Artikel 4.2 verwijst naar algemene waarborgen, maar biedt in de praktijk geen concrete bescherming. De wet verwijst herhaaldelijk naar “het doel” van gegevensverwerking, zonder dit doel helder te definiëren.

Punt van zorg: Zonder duidelijke doelbinding is toetsing op rechtmatigheid en proportionaliteit niet mogelijk.

3. Vage en open normering van de doelstelling (Artikel 1.2)

De doelstelling in artikel 1.2 – “inzet en gereedstelling” – lijkt concreet, maar is dat niet. Gereedstelling is een continu proces binnen Defensie en kent geen duidelijk eindpunt.

Kernvragen:

- Wanneer is de gereedstelling voltooid?
- Wanneer is afschrikking effectief?
- Wie bepaalt dat, en hoe wordt dat democratisch gecontroleerd?

4. Gebrek aan afbakening en controlemechanismen

De bevoegdheden die Defensie op basis van deze wet kan inzetten, zijn ruim en kennen geen duidelijke grenzen in tijd, doel of reikwijdte.

Punt van zorg: Zonder heldere afbakening ontstaat het risico dat uitzonderlijke bevoegdheden permanent worden ingezet, zonder voldoende parlementaire controle.

5. Uitzonderingsbepalingen maken verwerking van gevoelige gegevens feitelijk mogelijk (Artikel 4.5 en 4.2 lid 5)

Artikel 4.5 stelt dat bijzondere en strafrechtelijke persoonsgegevens niet worden verwerkt, tenzij aan een van de uitzonderingen wordt voldaan. Eén van die uitzonderingen, genoemd in artikel 4.5 onder c, luidt:

“...worden niet verwerkt, tenzij: de gegevens afdoende zijn beveiligd, waaronder in voorkomend geval de versleuteling van deze gegevens en het beperken van toegang tot deze gegevens.”

Tegelijkertijd verplicht artikel 4.2 lid 5 de minister van Defensie om dergelijke beveiligingsmaatregelen standaard te treffen:

“Onze Minister zorgt voor passende technische, personele en organisatorische maatregelen in verband met de verwerking van gegevens bij of krachtens deze wet bepaald.”

Daaronder vallen onder meer:

- *“maatregelen ter bevordering van de juistheid en de volledigheid van de gegevens”;*
- *“een beveiligingsbeleid” dat waarborgt dat alleen gemachtigd personeel toegang heeft;*
- *“maatregelen met betrekking tot een deugdelijke werking en beveiliging van apparatuur en programmatuur.”*

Punt van zorg: De uitzondering uit artikel 4.5 onder c wordt door artikel 4.2 lid 5 feitelijk permanent van toepassing verklaard. Daarmee ontstaat een situatie waarin het verwerken van bijzondere en strafrechtelijke gegevens in de praktijk altijd is toegestaan, zolang de standaardmaatregelen worden gevolgd. Dit ondermijnt de beschermende werking van artikel 4.5.

6. Vage criteria voor persoonsgerichte gegevensverzameling (Artikel 4.7 lid 3 en 4)

Artikel 4.7 maakt het mogelijk om gegevens gericht te verzamelen over specifieke personen, indien zij “een gevaar vormen voor de militaire taakuitoefening.” Deze formulering is vaag en laat ruimte voor interpretatie.

Kernvragen:

- Wat wordt verstaan onder een “militaire taakuitoefening”?
- Wie bepaalt of iemand een gevaar vormt?
- Welke toetsings- of bezwaarprocedures zijn voorzien?

Bovendien mogen gegevens op initiatief van een commandant op “*tactisch of operationeel niveau*” worden verzameld, met slechts beperkte beperkingen.

Punt van zorg: Deze termen zijn intern jargon binnen Defensie en worden in de wet niet toegelicht. Voor een transparante en democratisch controleerbare toepassing is het noodzakelijk dat deze begrippen worden gedefinieerd en dat de bevoegdheden op deze niveaus helder worden afgebakend.

7. Onjuiste wettelijke grondslag voor gegevensoverdracht door de Koninklijke Marechaussee (Artikel 4.11 lid 2 onder b)

Artikel 4.11 lid 2 onder b stelt dat de minister van Defensie informatie mag verwerken die is “...ontvangen van de Koninklijke marechaussee op grond van de Politiewet 2012.”

Deze formulering is juridisch onjuist. De Koninklijke Marechaussee (KMar) verwerkt en verstrekt gegevens niet op basis van de Politiewet 2012, maar op grond van de Wet politiegegevens (WPG). De WODG zou daarom moeten verwijzen naar de juiste wettelijke grondslag. Bovendien kent de KMar een scheiding tussen gezag en beheer: de minister van Defensie is doorgaans beheerder, maar het gezag over politietaken ligt bij andere ministeries.

Punt van zorg: De huidige formulering kan leiden tot onrechtmatige gegevensverwerking en ondermijnt de onafhankelijke positie van de KMar als politieorganisatie binnen Defensie.

8. Risico op misbruik van gegevens voor interne bescherming (Artikel 4.11)

De ruime formulering van artikel 4.11 zou het in theorie mogelijk kunnen maken dat Defensie gegevens van de KMar gebruikt om personeel te beschermen tegen strafrechtelijke vervolging, bijvoorbeeld wanneer een essentieel personeelslid onderwerp is van onderzoek.

Punt van zorg: Hoewel dit waarschijnlijk niet de intentie van de wet is, laat de huidige tekst deze ruimte wel bestaan. Dit ondermijnt de onafhankelijkheid van de KMar en de integriteit van het strafproces.

9. Strafrechtelijke houdbaarheid en vervaging van bevoegdheden (Artikel 4.12)

Artikel 4.12 maakt het mogelijk dat persoonsgegevens worden verstrekt aan de KMar, politie en het Openbaar Ministerie. Echter, de gegevens die Defensie verzamelt op basis van de WODG zijn verkregen met middelen en methoden die buiten het formele strafrecht vallen.

Kernvraag: Zijn deze gegevens juridisch bruikbaar in een strafrechtelijke context? En zo ja, onder welke voorwaarden?

Punt van zorg: Daarnaast vervaagt de grens tussen inlichtingenverzameling en opsporing. Dit kan leiden tot onduidelijkheid over bevoegdheden, rechtsbescherming en de rol van verschillende diensten.

10. Onvoldoende waarborgen bij internationale gegevensverstrekking (Artikel 4.12 lid 2)

Artikel 4.12 biedt ook de mogelijkheid om gegevens te verstrekken aan bondgenoten en internationale organisaties. De enige waarborg is dat:

“Persoonsgegevens worden op grond van het tweede lid slechts verstrekt aan derde landen of internationale organisaties indien het belang van de verstrekking in het specifieke geval zwaarder weegt dan een van de volgende belangen:

- a. de grondrechten en fundamentele vrijheden van de betrokkene;*
- b. de belangen van het Koninkrijk.”*

Punt van zorg 1: De belangen van het Koninkrijk (onder b) zullen in de praktijk vrijwel altijd zwaarder wegen dan de individuele rechten (onder a). Dit maakt de waarborg feitelijk ineffectief.

Punt van zorg 2: Als gegevens eenmaal zijn verstrekt aan een bondgenoot (bijvoorbeeld de VS of Turkije), is het vrijwel onmogelijk om deze terug te halen, zelfs als later blijkt dat de verstrekking onrechtmatig was. De betrokkene staat dan voor een langdurige en juridisch complexe strijd zonder garantie op herstel.

Opmerkingen bij Hoofdstuk 7 van de WODG:

1. Uitzonderlijke bevoegdheden ten aanzien van arbeidsrechten en medezeggenschap (Hoofdstuk 7, Artikel 7.3 B)

Artikel 7.3 B maakt het mogelijk voor de minister van Defensie om af te wijken van de volledige Wet Ambtenaren Defensie (WAD), die de rechtspositie van militairen regelt. De enige voorwaarde is dat:

“...de goede voortgang van de gereedstelling dit noodzakelijk maakt.”

Punt van zorg 1: De wet geeft geen definitie van wat “goede voortgang” inhoudt, noch wanneer de gereedstelling als voltooid wordt beschouwd. Hierdoor ontstaat een open norm die ruimte laat voor vergaande ingrepen in de arbeidsrechten van militairen, zonder duidelijke toetsingscriteria.

Punt van zorg 2: De mogelijkheid om zonder beperking van de gehele WAD af te wijken, inclusief bepalingen over medezeggenschap en vakbondsrechten, is buitenproportioneel en ondermijnt decennia aan sociaal overleg.

2. Impact op reservisten en civiele werkgevers (Artikel 7.3 B WODG en 12l WAD)

De minister kan op grond van artikel 7.3 B ook afwijken van artikel 12l WAD, dat regelt wanneer reservisten in werkelijke dienst kunnen worden geroepen.

Punt van zorg: Reservisten kunnen zonder overleg verplicht worden tot langere inzet, wat leidt tot onzekerheid voor henzelf én hun civiele werkgevers. Dit kan het maatschappelijk draagvlak voor het reservistenstelsel aantasten.

3. Uitschakeling van medezeggenschap en vakbonden (Artikel 7.3 B en 12 WAD)

Artikel 12 WAD, dat ook medezeggenschap en vakbondsrechten regelt, kan eveneens buiten werking worden gesteld.

Punt van zorg 1: Dit maakt het mogelijk dat de minister eenzijdig de rechtspositie van personeel wijzigt, zonder inspraak of tegenmacht. In een context waarin Defensie al kampt met een zwakke bestuurscultuur en personeelstekorten, is dit een riskante ontwikkeling.

Punt van zorg 2: De mogelijkheid om vakbonden en medezeggenschap uit te schakelen kan leiden tot overbelasting en uitbuiting van personeel, zelfs in vreedstijd. Dit verstoort de sociale verhoudingen binnen Defensie en ondermijnt het vertrouwen in de organisatie.

10. Risico op repressie van vakbondsvertegenwoordigers

De WODG maakt het mogelijk om gegevens te verzamelen over personen die een gevaar vormen voor de militaire taakuitoefening.

Punt van zorg: Vakbondsvertegenwoordigers die opkomen voor personeelsrechten kunnen onder deze vage norm vallen, en daarmee onderwerp worden van buitensporige gegevensverwerking. Dit creëert een chilling effect op vakbondswerk en tast fundamentele vrijheden aan.

Deze punten maken duidelijk dat de WODG in haar huidige vorm niet alleen juridische en bestuurlijke risico's met zich meebrengt, maar ook fundamentele waarden van de democratische rechtsstaat onder druk zet.

De gevolgen van de WODG in de huidige vorm zijn:

1. Democratische en rechtsstatelijke gevolgen

- **Uitholling van parlementaire controle:** Als de minister van Defensie bevoegdheden kan uitoefenen zonder voorafgaande goedkeuring of duidelijke verantwoording aan de Tweede Kamer, wordt de rol van het parlement als controleur van de uitvoerende macht ondermijnd.
- **Verschuiving van macht naar de uitvoerende macht:** De balans tussen macht en tegenmacht raakt verstoord, wat fundamenteel is voor een goed functionerende democratische rechtsstaat.
- **Normalisering van uitzonderingsmaatregelen:** Zonder duidelijke afbakening of tijdelijke werking kunnen bevoegdheden die bedoeld zijn voor crisissituaties permanent worden ingezet.

2. Mensenrechtelijke en maatschappelijke gevolgen

- **Inbreuk op privacy en grondrechten:** Onbeperkte gegevensverzameling zonder heldere doelbinding of toetsing kan leiden tot schending van het recht op privacy, vrijheid van meningsuiting en bewegingsvrijheid.
- **Verlies van vertrouwen in de overheid:** Burgers kunnen het vertrouwen verliezen in de overheid als zij het gevoel hebben dat hun rechten niet worden beschermd of dat Defensie buiten proportie optreedt.
- **Risico op discriminatie of willekeur:** Zonder duidelijke criteria voor gegevensverzameling bestaat het risico dat bepaalde groepen onevenredig worden gevolgd of geprofileerd.

3. Bestuurlijke en organisatorische gevolgen

- **Onduidelijkheid binnen Defensie zelf:** Vage doelstellingen en open normen kunnen leiden tot interpretatieverschillen binnen de organisatie, wat de effectiviteit en rechtmatigheid van het handelen ondermijnt.
- **Gebrek aan externe toetsing:** Zonder onafhankelijke controlemechanismen (zoals een toezichthouder of rechterlijke toetsing) is er geen waarborg dat bevoegdheden rechtmatig worden ingezet.
- **Verlies aan legitimiteit:** Een krijgsmacht die opereert zonder duidelijke democratische inbedding, verliest aan geloofwaardigheid – zowel intern bij personeel als extern bij burgers en internationale partners.

4. Internationale en geopolitieke gevolgen

- **Schade aan internationale reputatie:** Nederland profileert zich internationaal als voorvechter van mensenrechten en de rechtsstaat. Wetgeving die daar haaks op staat, kan die reputatie schaden.

- **Spanningen met bondgenoten:** NAVO- of EU-partners kunnen vraagtekens zetten bij de inzet van militaire middelen voor binnenlandse doeleinden zonder democratische controle.